

„Наперад!“, „За мной!“, „За Радзіму! За Сталіна!“ — дзясяткі крываваых, прымітыўных баявых воклічаў рэхам адгукаюцца ў памяці. Кіно і літаратура, ад вайны германскай да грамадзянскай, ад фінскай да аўганскай — чаргавалі велічныя камандзірскія прамовы з панурым хорам тых, што ідуць на смерць. „*Morituri te salutant!*“ — казалі калісцы рымскія гладыятары свайму імператару, ідучы ў бойку. „Тыя, што ідуць на смерць, вітаюць цябе!“

Змяняліся часы, не змяняліся людзі. Імем тырана на вуснах яны прамаўлялі вітальнае слова богу вайны. Тыя, хто выжыў, упарта цягнуць гэтыя воклічы з крывавай мінуўшчыны ў наша сённяшняе жыццё, спадзеючыся павярнуць кола гісторыі, з надзеяй на выпадковы поспех.

Выклічнік „*Ура!*“ як баявы вокліч войскаў пры атацы чуўся скрозь, дзе ступала нага расейскага жаўнера — у Вугоршчыне, Чэхаславацкай, Польшчы, у Аўганістане і Чачэніі...

„*Ура!* — мы крычалі пры рашучай атацы з энтузіязмам, гораха!“ — кажа знаёмы вэтэран. „Крычалі ад страху альбо каб надаць болей сьмеласьці і ўпэўненасьці!“ — прызнаецца ягоны сябра. Ад трэцяга ардэнаносца можна пачуць, што і ў першым, і ў другім выпадку слова гэта крычыца як мага долей, пакуль хапае паветра. Таму ў асноўным чуюцца толькі працяглае „А-а-а-а!“ — крык, які крычыца зь любой нагоды.

Усходнік

Уладзімер Арлоў

Тлумачальны слоўнік беларускае мовы паведамляе, што *ўсходнік* — гэта студэнт альбо навуковец, які займаецца *ўсходазнаўствам*. Але дастаткова пацікавіцца, хто такі *ўсходнік*, у першага сустрэчнага, каб пераканацца, што ў сьвядомасьці беларусаў гэтае слова мае зусім іншы сэнс.

Усходнік — гэта ніякі не навуковец і не жыхар нейкага экзатычнага ўсходу, а наш брат-беларус, якому выпала жыць у той частцы краіны, што пасля Рыскай дамовы 1921 году апынулася пад саветамі.

Беларусы, што жылі недалёка ад мяжы, але ўжо з другога ейнага боку, бачылі, як *ўсходнікі* аралі калгасную зямлю трактарамі, выходзілі на палеткі прыбраныя, як на сьвята, і часта, павярнуўшыся ў той бок, куды сядзе сонца, нібы па камандзе заводзілі песьню пад гармонік.

Знаходзілася нямала тых, хто пазіраў на гэткае бесклапотнае жыццё з зайздрасьцю і таксама хацеў зрабіцца *ўсходнікам*. Але нікога з тых, хто ўначы пераходзіў мяжу, сваякі ўжо ня бачылі — ні на трактары, ні з гармонікам, ні наагул.

Пасьля верасьня 1939 году ўсе беларусы апынуліся ў адной дзяржаве, і хутка сталася зразумелым, хто замаўляў песьні пра калгаснае шчасьце.

Слова „*ўсходнік*“ зрабілася амаль што сынонімам чалавека немажоннага, а часам і проста галяка. Але былі і *ўсходнікі* іншага кшталту: прысланыя з цэнтру чэкісты, міліцыянты, кіраўнікі рознага калібру. Стаўленьне да такіх *ўсходнікаў* нярэдка ўвасаблялася ў кулі, якая помсыцла за дэпартаваных сваякоў, за разрабаваную падаткамі гаспадарку, за зьняважаную нацыянальную годнасьць.

З часам выразны падзел грамадства на *ўсходнікаў* і заходнікаў зьніваляваўся. Але напрыканцы XX стагодзьдзя ўлады вырашылі нагадаць, хто ёсьць хто. Да 60-годзьдзя гэтак званнага вызвольнага паходу Чырвонай арміі ў Заходнюю Беларусь краіну абклеілі плякатамі, на якіх насельніцтва радасна

вітала вызваліцеляў з усходу. Каб радасьць была яшчэ мацнейшаю, усходнікі, што цалаваліся на плякатах з заходнебеларускімі братамі, не скідалі каскаў ды моцна трымалі вінтоўкі.

Футбол

Віталь Цыганкоў

Футбол і палітыка — дзьве рэчы, у якіх разьбіраюцца ўсе бяз вынятку. *Футбалістаў*, як і палітыкаў, зацята крытыкуюць людзі, якія самі ня могуць, вобразна кажучы, патрапіць па мячы. „Ты куды б’еш?“, „Ну што гэта за пас?“ і гэтак далей.

Па-ангельску *foot* — нага, а *ball* — мяч. *Футбол* быў і застаецца ў Беларусі самым масавым і папулярным відам спорту, хоць тут у нас няма такіх выдатных посьпехаў, як, напрыклад, у гандболе, цяжкай атлетыцы ці гімнастыцы. Дый беларускія заўзятары ніколі не вылучаліся такой адданасьцю і фанатызмам, як грузінскія альбо ўкраінскія. Нават у 1982 годзе трыбуны сталічнага стадыёну „Дынама“ не былі запоўненыя, хоць у тым годзе менскае „Дынама“ стала чэмпіёнам СССР.

У сярэдзіне 80-ых міліцыянты на стадыёне адбіралі ў маладых людзей бэзэсэраўскія сьцягі, як цяпер адбіраюць бел-чырвона-белыя. Беларуская міліцыя ўвогуле вылучалася нейкай асабліва тыповай для беларусаў строгасьцю. Міліцыянт мог — на стадыёне! — зрабіць заўвагу альбо нават затрымаць заўзятараў, якія, на ягоную думку, занадта гарача выяўлялі свае эмоцыі.

У пачатку 90-ых у юных фанатаў, далёкіх ад нацыяналізму пэтэвэшнікаў і школьнікаў, галоўным поклічам стала „Жыве Беларусь!“, якое яны пачалі скандаваць замест „Дынама—Мінск“. А галоўным і, на жаль, адзінкавым зорным часам беларускага *футболу* можна назваць перамогу нацыянальнай зборнай над чарадзеямі гэтай гульні галяндцамі — адзін-нуль. Зрэшты, я ж казаў: кожны думае, што ён разьбіраецца ў *футболе* і палітыцы...

Фуфайка

Антаніна Хатэнка

Некалі па заходнебеларускіх вёсках кабеты фарсілі ў плюшавіках, аздобленых футравымі манто.

Шляхетна плыла мая матуля па вуліцы — як пава. А на стрэчу ёй — гэткія ж упэўненыя, годныя сялянкі-пані. І нікому было няўцям, што найлепей маладзіцы й дзецюку, на думку новай улады, пасуе *фуфайка*. Гэткая цёплая, зручная, без фасонаў і выкрутасаў, — аднолькавая на ўсіх *фуфайка*. Апрача, што вызваляе ад комплексаў і прэтэнзіяў. Унівэрсальная прыдумка новага ладу.

Здаецца, не засталася па вёсках і мястэчках людзіны, што ня ўлезла б, як у ракавіну, у *фуфайку*. У *фуфайцы* настаўнік або аграром — ужо не гнілая інтэлігенцыя, а паўнапраўны „член обшчэства“. *Фуфайка* — як візытоўка ў „сьветлае будуччае“...

Фуфайка ганарыста ўскараскалася нават на дзіцячыя плечы. Нібыта прырасла да беларускае нацыянальнае паставы. І ўрэшце — відочна стала прываю нашае маўклівае пакоры. *Фуфайка* дзе трэба — прыгорбіла, дзе належыць — прыхавала гордасьць стану.